

**CONSILIERE EDUCAȚIONALĂ,
CONSILIERE ȘI ORIENTARE PENTRU CARIERĂ
ȘI CONSULTANȚĂ ȘCOLARĂ**

Descriere coordonatori:

Beatrice Hellen ALMĂȘAN – licențiată a Facultății de Psihologie, specializarea Psihologie, Universitatea din București (UB), absolventă a Universității Independente Titu Maiorescu, București. Lector universitar doctor în cadrul Departamentului de Științele Educației din cadrul Facultății de Psihologie și Științele Educației (FPSE), UB, membră a Colegiului Psihologilor din România, psiholog principal psihologie educațională și consiliere școlară. Din anul 2000 cu activitate constantă privind învățământul la distanță și managementul grupurilor educaționale din mediile față în față și online. În prezent având și responsabilități manageriale, Director Dezvoltare Instituțională Direcția de Învățământ la Distanță și Frecvență Redusă CREDIS.

Este membră a Centrului de Cercetare și Promovare a Echității în Educație (CCPEE), care este o inițiativă a Școlii Doctorale din FPSE și a Departamentului de Științele Educației în colaborare cu Asociația RENINCO România.

E-mail: beatrice.almasan@fpse.unibuc.ro

Gheorghe TOMȘA a absolvit Facultatea de Filosofie, secția Pedagogie a Universității din București, în anul 1971. A obținut titlul de doctor în pedagogie în 1982. În prezent este profesor dr. la Universitatea din București, Facultatea de Psihologie și Științele Educației, cu preocupări didactice și de cercetare în domeniile: consiliere și orientare profesională, psihopedagogia comportamentului deviant și cunoașterea personalității elevului.

A publicat în calitate de autor și coautor 9 cărți și peste 35 de studii în domeniile consilierii și orientării profesionale, pedagogiei preșcolare și școlare, precum și în domeniul didacticii universitare.

COORDONATORI:
BEATRICE HELLEN ALMĂȘAN
GHEORGHE TOMȘA

**CONSILIERE EDUCAȚIONALĂ,
CONSILIERE ȘI ORIENTARE PENTRU CARIERĂ
ȘI CONSULTANȚĂ ȘCOLARĂ**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2021

Colecția ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
**Consiliere educațională, consiliere și orientare pentru carieră și
consultanță școlară** / coord.: Beatrice Hellen Almășan, Gheorghe
Tomșa. - București : Editura Universitară, 2021
Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-1267-6

I. Almășan, Beatrice Hellen (coord.)
II. Tomșa, Gheorghe (coord.)

37

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062812676

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2021
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021.315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

1. Introducere	7
2. Imaginea de sine și stima de sine la preșcolari. Rolul celor două variabile în stimularea creativității preșcolarului în context educațional - Georgiana Alexandra Basarâm (Șerbu).....	13
3. Consilierea academică și Tehnologia informației și a comunicațiilor, beneficii și riscuri în contextul pandemic <i>SARS-CoV-2</i> - Beatrice Hellen Almășan.....	32
4. Stresul profesional în învățământ - Daniela Florica Ghiță.....	44
5. Consilierea interculturală în contextul remigrației în România - Florentina Ciomaga, Silviu Daniel Brebuleț	66
6. Consilierea părinților în cadrul demersului logopedic – sprijin pentru copilul cu tulburări de limbaj, cu/fără cerințe educaționale speciale (CES) - Adelina-Cristina Cheșcă.....	83
7. Adaptarea preadolescenților la mediul școlar și social în contextul migrației părinților - Maria-Antoaneta Vasilescu (Stanciu).....	94
8. Climatul psihosocial al clasei și atitudini în rezolvarea conflictelor la adolescenți - Mariana Soare	115
9. Studiu de corelație între anxietate, stima de sine și trăsăturile de personalitate la persoanele care se află în autoizolare - Anca Mihaela Antonie, Hania Hassan.....	137
10. Relația dintre stima de sine, dezvoltarea personală și comportamentul agresiv la preadolescenți - Irina Toma (Banu).....	159
11. Actul decizional în alegerea carierei la vârsta adolescenței. Modele și teorii - Nicoleta Sanda (Popescu).....	173
12. Situația paginilor web a centrelor de consiliere și orientare în carieră din cadrul instituțiilor de învățământ superior de stat din România - Alexandru-Mihai Carțiș.....	200
13. Servicii de consiliere pentru studenți. Nevoi și limite - Camelia Stăiculescu	214
14. Program de stimulare a creativității la adolescenți - Dana Amăzăreanu	229
15. Consultanța în mediul școlar - Gheorghe Tomșa.....	253

INTRODUCERE

Am intitulat acest volum „*Consiliere educațională, consiliere și orientare pentru carieră și consultanță școlară*” pentru a ilustra complexitatea și caracterul interdisciplinar al activității desfășurate de către profesorul consilier – activitatea de consiliere școlară. Provenită din sintagma „*school counseling*” (engleza americană = *consiliere școlară*), această activitate include trei componente structural – sistemice, și anume – a) consilierea educațională; b) consiliere și orientare pentru carieră; și c) consultanță școlară. În funcție de aceste componente sistemice vom grupa studiile incluse în acest volum, după cum urmează în continuare.

- *Consiliere educațională*

Apreciem că cea mai mare parte din studiile incluse în acest volum (mai exact 9 dintre ele) sunt axate pe problemele specifice *consilierii educaționale*. Este vorba aici de o relaționare individuală sau de grup, adică de o formă confidențială de ajutor, bazat pe sprijinirea persoanei sau a persoanelor conciliate ca să-și identifice și să-și clarifice problemele cu care se confruntă. Când vorbim de *consiliere educațională*, ne referim atât la *relația umană de suport*, cât și la *asistența educațională*, realizată de către profesorii consilieri și educatori, în mediul școlar.

Obiectul consilierii educaționale îl constituie diversitatea fenomenelor întâlnite în procesul educației, de la nivelul învățământului preșcolar și până la cel universitar, cum ar fi – problemele legate de învățare; absenteismul și eșecul școlar; dificultățile de învățare ale elevilor; relațiile deficitare dintre elevi; relațiile educaționale deficitare dintre profesor și elevi; relațiile deficitare de la nivelul corpului profesoral; relațiile dintre sexe în mediul școlar; agresiunea și violența din mediul școlar; conflictele apărute în școală etc.

✓ Primul studiu care se încadrează în această categorie este intitulat „*Imaginea de sine și stima de sine la preșcolari. Rolul celor două variabile în stimularea creativității preșcolarului în context educațional*”, elaborat de către Drd. Georgiana Alexandra Basarâm (Șerbu). Este vorba aici de o pledoarie a autoarei pentru necesitatea formării unei imagini de sine pozitive care să conducă la o stimă de sine crescută la copilul preșcolar.

Această acțiune derivă din nevoia copilului de a fi valorizat și sprijinit astfel încât să se cunoască pe sine pentru a se adapta și dezvolta armonios. Prin acest studiu, autoarea își propune să trateze problemele imaginii de sine și cele ale stimei de sine la preșcolari, cu accent pe corelația dintre cele două variabile.

✓ Al doilea studiu, inclus în această categorie, este intitulat „*Consilierea academică și Tehnologia informației și a comunicațiilor, beneficii și riscuri în*

contextul pandemic SARS – CoV-2”, elaborat de către Lect. univ. dr. Beatrice Hellen Almășan. Prin studiul său, autoarea aduce un set de întrebări și reflecții pe care le poate identifica un consilier tutore, în contextul pandemic SARS – CoV-2 al desfășurării activităților de consiliere în sistemul online, cu referire la mediul academic.

Autoarea acestui studiu pune în discuție o serie de probleme, cum ar fi – gestionarea emoțiilor, păstrarea distanțării fizice și a măștii faciale igienice, păstrarea rucsacului de supraviețuire, etc. Întrebarea fundamentală pe care și-o pune autoarea se referă la modul „ Cum afectează toate acestea viața noastră pe termen lung și cum răspundem fiecare acestei izolări/distanțări fizice?

De asemenea, precizăm că în studiul său doamna Beatrice Almășan își propune să abordeze, dintr-o dublă perspectivă, consilierea educațională și Tehnologia informației și a comunicațiilor (TIC) *în mediul academic*, cu scopul de a marca „seria neliniștilor și a modalităților”, prin care domnia sa a reușit ca activitățile zilnice să fie continuate.

✓ Al treilea studiu încadrat în această categorie este „*Stresul profesional în învățământ*”, elaborat de către Dr. Daniela Florica Ghiță. În studiul său, autoarea vizează stresul profesional la cadrele didactice din învățământul de masă și din învățământul special. Domnia sa face referire la următoarele aspecte, și anume – definirea stresului profesional și clasificarea acestuia; la identificarea surselor de stres profesional și la modalitatea în care se manifestă; la reacțiile la stres și la modul în care se poate gestiona stresul la locul de muncă; la modalitatea în care se poate interveni și terapia stresului profesional.

În final, autoarea prezintă un model de implementare al unui plan de intervenție sau de consiliere pentru diminuarea și tratarea stresului profesional.

✓ Următorul studiu din această categorie, intitulat „*Consilierea interculturală în contextual remigrației în România*”, elaborate de către Dr. Florentina Ciomaga și Dr. Silviu Daniel Brebuleț. Cei doi autori pornesc de la modelul lansat de Nissilă și Lairio (2005), care diferențiază între atitudinile și convingerile interculturale, cunoștințele și competențele interculturale. Ei au investigat, în acest studiu, măsura în care fiecare dintre trei caracteristici personale sunt dezvoltate la profesorii consilieri, care lucrează cu copiii remigrați.

Apreciem faptul că autorii acestui studiu au obținut date despre această pregătire a consilierilor prin evaluările realizate de către elevii remigrați, părinții acestora și de către înșiși profesorii consilieri.

✓ Al cincilea studiu inclus în această categorie este intitulat „*Consilierea părinților în cadrul demersului logopedic – sprijin pentru copilul cu tulburări de limbaj, cu/fără cerințe educaționale speciale (CES)*”, elaborate de către Drd, Adelina Cristina Cheșcă. Prin studiul de față, autoarea consideră că, asigurarea serviciilor de sprijin din domeniul terapiei logopedice, în cazul copiilor cu tulburări de limbaj și comunicare, cu/fără CES, atât în sistemul față în față, cât și în mediul online, implică și consilierea părinților acestora.

După opinia autoarei, munca logopedului, cu atât mai mult în sistemul online, trebuie să fie susținută și continuată de către părinții copilului. Prin intermediul studiului său, autoarea prezintă posibile strategii de consiliere a

părinților, din punct de vedere logopedic, pe care le pot utiliza profesorii logopezi, în sistemul online.

Strategiile descrise de către autoare constau în – prezentarea scrisori prin care logopedul se adresează părinților și clarifică unele aspect legate de demersul logopedic și de importanța acestuia; elaborarea unui plan de acțiune împreună cu părintele; corectarea tulburărilor limbajului oral și scris al propriului copil.

✓ Al șaselea studiu intitulat „*Adaptarea preadolescenților la mediul școlar și social în contextul migrației părinților*”, elaborate de către Drd. Maria Antoaneta Vasilescu (Stanciu). În esență, acest studiu ne prezintă cazul unui preadolescent de 12 ani, elev dintr-o școală de la periferia Bucureștiului, rămas în grija tatălui său și a bunicii paterne, în urma migrației temporare a mamei la muncă în Grecia. Studiul de față își propune să evalueze capacitatea de adaptare a preadolescentului și să găsească unele modalități de îmbunătățire a stării emoționale a acestuia.

Rezultatele obținute de către autoare, în cercetările sale, relevă faptul că preadolescentul întâmpină dificultăți de adaptare școlară, atât după plecarea mamei, cât și după revenirea temporară a acesteia în țară. Aceste rezultate mai atestă faptul că preadolescentul simte nevoia de exprimare emoțională și de afecțiune a mamei, el căutând atașamentul persoanelor de sex feminin.

✓ Al șaptelea studiu, intitulat „*Climatul psihosocial al clasei și atitudinilor în rezolvarea conflictelor la adolescenți*”, elaborat de către Prof. gr. I Mariana Soare. După cum se știe, climatul psihosocial al clasei desemnează stări subiective, determinate de dinamica clasei de elevi și vizează atmosfera, moralul și starea afectivă a clasei.

În cadrul acestui studiu, autoarea și-a propus să cerceteze atitudinile manifestate de către adolescenți față de conflicte, precum și diferențele în privința stilurilor de comunicare, în funcție de climatul al clasei din care fac parte. Rezultatele investigațiilor întreprinse au evidențiat faptul că adolescenții care fac parte dintr-o clasă în care predomină climatul psihosocial pozitiv sau negativ, ei tind să manifeste atitudini corespunzătoare în fața conflictelor.

De asemenea, aceste rezultate au scos în evidență faptul că în clasele în care climatul psihosocial a fost perceput ca fiind negativ, numărul elevilor la care a predominat stilul de comunicare agresiv a fost mult mai mare, decât numărul elevilor cu stil de comunicare asertiv.

✓ Cel de-al optulea studiu intitulat „*Studiu de corelație între anxietate, stima de sine și trăsăturile de personalitate la persoanele care se află în autoizolare*”, elaborat de către doamnele Dr. Anca Mihaela Antonie și Hania Hassan. După opinia celor două autoare, cercetarea întreprinsă de domniile lor a avut scopul de a analiza influența anxietății asupra stimei de sine și asupra trăsăturilor de personalitate la persoanele care se află în autoizolare.

Rezultatele statistice obținute au scos în evidență faptul că între anxietate și stima de sine există o relație invers proporțională semnificativă, care s-a manifestat și între anxietate și conștiințiozitate. Mai mult, datele statistice obținute au evidențiat și o relație semnificativă direct între anxietate și neuroticism.

✓ Cel de-al nouălea studiu, ultimul din categoria celor incluse în categoria „Consiliere educațională” și intitulat „*Relația dintre stima de sine, dezvoltarea personală și comportamentul agresiv la preadolescenți*”, elaborate de către Drd. Irina Toma (Banu). Este vorba despre un studiu, în care autoarea a analizat relația dintre stima de sine și comportamentul agresiv al elevilor preadolescenți.

- *Consilierea și orientarea pentru carieră*

Obiectivul principal al acestui studiu a fost scoaterea în evidență a elaborării și implementării metodelor de formare a stimei de sine prin crearea unui program de consiliere personalizat, structurat pe mai multe module. În cea de a doua componentă sistemică a consilierii școlare am inclus cele trei studii axate pe „*consilierea și orientarea carierei*”.

Această activitate din sfera consilierii școlare, deși conține probleme strâns legate de *consilierea educațională* ele se referă la acordarea de servicii de informare, consiliere și orientare, cu scopul sprijinirii elevului și, mai târziu, a adultului în orice etapă a vieții sale, pentru dezvoltarea capacității de alegere, planificare și dezvoltare a carierei, prin luarea unor decizii adecvate, în sfera educației, a muncii și a vieții comunitare.

Pe ansamblu, *consilierea carierei* diferă de *consilierea educațională* prin natura problemelor cărora ea se adresează, și anume – problemele muncii, problemele profesiei și, deci, ale carierei. Cât privește *orientarea carierei*, această sintagmă desemnează un ansamblu de acțiuni educaționale, cu implicații psihologice, sociale, economice, medicale ergonomice și etice etc. Acest ansamblu de acțiuni are ca obiectiv esențial pregătirea elevilor pentru alegerea studiilor și a profesiei viitoare, adică *educația pentru carieră*.

✓ Primul studiu din această categorie este intitulat „*Actul decizional în alegerea carierei la vârsta adolescenței. Modele și teorii*”, elaborate de către Drd. Sanda Nicoleta (Popescu). Decizia de carieră este un proces specific, conștient și premeditat. Ea are un caracter prospectiv, deoarece pregătește calea viitoare a unei persoane. Această decizie este un mecanism care poate declanșa atât procesul de cunoaștere, cât și procesul de autocunoaștere care este necesar în realizarea unei concordanțe între abilități, interese, valori și motivații.

Mulți cercetători au analizat modul în care adolescenții iau o decizie cu privire la cariera lor. Adesea, modelele și teoriile pornesc de la o serie de aspecte, cum ar fi – factorii care influențează alegerea unei cariere sau particularitățile legate de personalitatea adolescenților. În acest studiu, autoarea prezintă câteva din teoriile și modelele care stau la baza cercetărilor referitoare la procesul decizional pentru alegerea carierei de către adolescenți.

- ✓ Al doilea studiu pe care l-am inclus în această componentă sistemică a consilierii școlare

Este intitulat „*Situația paginilor web a Centrelor de consiliere și orientare în carieră din cadrul instituțiilor de învățământ superior de stat din România*”, elaborate de către Drd. Alexandru Mihai Cartiș. Precizăm faptul că Centrele de Consiliere și Orientare în Carieră (CCOC) au fost înființate recent în cadrul instituțiilor de învățământ universitar din țara noastră. Ele au venit în întâmpinarea

nevoilor programelor educaționale de a se raporta, în mod constant, la necesitățile spațiului economic, social și cultural de la noi.

Prin directivele și recomandările existente în instituțiile de învățământ universitar, activitatea acestor centre (CCOC) trebuie să fie mereu raportată și controlată, astfel încât aceasta să poată oferi studenților și absolvenților activități de consiliere și orientare de un înalt nivel calitativ. În cadrul acestui studiu, autorul își propune să vadă câte dintre instituțiile universitare de stat din țara noastră pun la dispoziția celor interesați *paginile web ale Centrelor de Consiliere și Orientare în Carieră*, precum și tipurile de activități și programe regăsite pe aceste *pagini web*.

✓ Cel de-al treilea studiu, intitulat „*Serviciile de consiliere pentru studenți. Nevoi și limite*”, este elaborat de către Conf. univ. dr. Camelia Stăiculescu. Studiul de față precum și practicile aduce o serie de argumente cu privire la necesitatea furnizării unor servicii de consiliere studenților, prin raportare la teoriile consilierii și caracteristicilor de vârstă ale generațiilor actuale. Acest studiu analizează serviciile de consiliere din universitățile românești, legislația care reglementează oferirea acestor servicii, precum și practicile oferite la nivelul universităților.

De asemenea, studiul aduce o serie de recomandări cu privire la organizarea și dezvoltarea serviciilor de consiliere a studenților din perioada studenției în universități. După cum se știe, majoritatea studenților trebuie să facă opțiuni pentru continuarea studiilor, pentru o viitoare carieră și pentru un stil de viață.

Cu alte cuvinte, perioada studenției poate fi caracterizată prin atribute, cum ar fi – schimbare și alegere; decizia dacă se angajează sau dacă acordă mai multă atenție pregătirii academice; dacă își construiesc experiențe profesionale și cum să-și valorifice oportunitățile existente; cum să promoveze și cum să-și valorifice calitățile pe care le au etc.

✓ Cel de-al patrulea studiu al autoarei Drd. Dana Amărăzeanu, cu titlul „*Program de stimulare a creativității la adolescenți*”, prezintă rezultatele Programului de consiliere derulat în contextul pregătirii unui proiect de robotică cu care subiecții au participat la competiția școlară First Lego League.

Programul prezentat în această lucrare urmărește formarea la adolescenți a unor atitudini novatoare față de cunoaștere, a unor abilități de viață și strategii indispensabile omului contemporan.

Activitățile derulate în cadrul programului se integrează în procesul instructiv-educativ din școală, au fost concepute în conformitate cu particularitățile vârstei și preocupărilor proprii elevilor și s-au desfășurat în laboratorul școlar de informatică.

First Lego League este un program educațional STEM, dedicat copiilor și adolescenților (9 - 17 ani), ce are ca scop introducerea acestora în lumea fascinantă a științei și tehnologiei, prin intermediul unei abordări sportive. First Lego League este cea mai importantă competiție în domeniul tehnologiei și roboticii dedicată copiilor și adolescenților și se desfășoară, în prezent, în peste 80 de țări, având peste 500.000 de copii participanți. Competiția își propune să sporească interesul tinerilor pentru știință, tehnologie, inginerie și matematică (STEM) și să-i motiveze

să urmeze o carieră în aceste domenii, să încurajeze copiii și adolescenții să rezolve sarcini complexe într-un mod creativ, să-i învețe gândirea critică și lucrul în echipă.

În încheierea programului de stimulare a creativității a fost prezentat „jurnalul de creativitate” realizat de fiecare adolescent pe parcursul celor nouă ședințe. Fiecare participant a ales o secvență din jurnalul propriu, a expus-o colegilor prezentând valoarea pe care experiența respectivă a avut-o pentru sine.

- *Consultanța școlară*

În sfârșit, ultima componentă sistemică a consilierii școlare este *Consultanța școlară*. Această componentă este un proces de interacțiune între doi profesioniști – consultantul și consultatul, interacțiune în care acesta din urmă cere ajutorul celui dintâi, în legătură cu o problemă curentă. Termenul de consultanță subsumează o serie de activități și relații.

Acest concept descrie nu numai relația dintre doi profesioniști, ci și agenții contactați lor. Pe ansamblu, conceptul de consultanță descrie orice tip de cooperare între profesioniști din diverse categorii și domenii de activitate. În mediul școlar, această activitate reprezintă un set de probleme constituite într-un proces derulat între profesorul consilier și o persoană sau un grup de persoane responsabile pentru binele altei persoane.

Cu alte cuvinte, vorbim de consultanță atunci când – a) relația se concentrează pe cea de a treia persoană; și b) relația are la bază colaborarea cu privire la identificarea unor moduri de a ajuta pe cea de a treia persoană. În concluzie, în cazul consultanței școlare consultantul este profesorul consilier, iar cealaltă persoană este un adult – profesor, părinte sau administrator din organizația școlară. De aceea, în cazul consultanței școlare vorbim de – a) consultanța profesorilor; b) consultanța părinților; c) consultanța directorului ca manager; d) consultanța administrative; și e) consultanța de program.

La ultima componentă a consilierii școlare – *Consultanța școlară*, avem un singur studiu, intitulat „*Consultanța în mediul școlar*”, studiu elaborat de către Prof. univ. dr. Gheorghe Tomșa. Pentru prima dată, domnia sa a publicat pe tema consultanței școlare, în anul 2011, într-o lucrare intitulată „*Abordări generale ale consilierii și consultanței școlare*”, la Editura Terra din Focșani.

În acest studiu, autorul ne prezintă câteva elemente privind geneza consultanței școlare, de la poziția inițială a lui G. Caplan (1970) la perspectivele teoretice asupra consultanței școlare până la metodele utilizate mai frecvent în acest proces.

Considerăm că pe ansamblu, studiile incluse în acest volum vor fi utile pentru profesorii consilieri din învățământul românesc, pentru studenții masteranzi din consiliere școlară și psihoterapie, pentru cadrele didactice și pentru părinții elevilor.

Prof. univ. dr. Gheorghe Tomșa

IMAGINEA DE SINE ȘI STIMA DE SINE LA PREȘCOLARI. ROLUL CELOR DOUĂ VARIABILE ÎN STIMULAREA CREATIVITĂȚII PREȘCOLARULUI ÎN CONTEXT EDUCAȚIONAL

SELF-ESTEEM AND SELF-IMAGE IN PRESCHOOL. THE ROLE OF THE TWO VARIABLES IN STIMULATING PRESCHOOL CHILDREN'S CREATIVITY IN EDUCATIONAL CONTEXT

Drd. Georgiana Alexandra Basarâm (Șerbu)¹

Rezumat: Personalitatea copilului se formează sub influența exercitată de mediul familial, socio-cultural, dar și educațional. Astfel, importanța colaborării dintre familie și instituția preșcolară, inițial, derivă din nevoia asigurării condițiilor optime de dezvoltare pentru copil, dar și de adaptare la particularitățile individuale și de vârstă. De aceea, instituția preșcolară devine un mediu esențial în care copilul se dezvoltă armonios, comunică, se integrează și exercită primele roluri sociale.

Necesitatea stimulării formării unei imagini de sine pozitive care să conducă la o stimă de sine crescută derivă din nevoia copilului de a fi valorizat, sprijinit, astfel încât să cunoască și să se cunoască pe sine pentru a se adapta și dezvolta armonios. Idealul educațional vizează dezvoltarea armonioasă a personalității, de aici și importanța acestor variabile care trebuie stimulate încă de timpuriu în context educațional.

Particularitățile individuale și de vârstă ale copilului sunt esențiale în procesul educațional care trebuie să asigure cadrul necesar unei dezvoltări libere, integrale și armonioase a personalității.

Prezentul studiu își propune să trateze subiectul stimei și imaginii de sine la copiii preșcolari, cu accent pe corelația dintre aceste două variabile și creativitate.

Cuvinte cheie: educație preșcolară, imagine de sine, stimă de sine, creativitate.

Summary: The child's personality is formed under the influence of the family, socio-cultural and educational environment. Thus, the importance of

---

¹ Drd. al Universității din București; domeniul de cercetare: creativitatea preșcolarilor și variabilele de personalitate dezvoltate în perioada preșcolară; e-mail: serbu.virgil@yahoo.com

collaboration between the family and the preschool institution, initially, derives from the need to ensure optimal conditions for development for the child, but also for adaptation to individual and age characteristics.

Therefore, the preschool institution becomes an essential environment in which the child develops harmoniously, communicates, integrates and exercises the first social roles.

The need to stimulate the formation of a positive self-image that leads to an increased self-esteem derives from the child's need to be valued, supported, so that he knows and knows himself in order to adapt and develop harmoniously. The educational ideal aims at the harmonious development of the personality, hence the importance of these variables that must be stimulated from an early age in the educational context.

The individual and age characteristics of the child are essential in the educational process which must provide the necessary framework for a free, integral and harmonious development of the personality.

The present study aims to treat the subject of self-esteem and self-image in preschool children, correlating the two variables to creativity.

Keywords: *preschool education, self-image, self-esteem, creativity.*

INTRODUCERE

Dezvoltarea personalității copilului este un proces complex care începe încă de timpuriu. Prin modelele comportamentale și prin imitație, copilul începe să își contureze personalitatea și să își formeze, pe această cale, ansambluri de cunoștințe, priceperi, deprinderi, atitudini necesare adaptării la mediul din care face parte.

Procesul de dezvoltare a personalității copilului cuprinde, printre altele, și formarea imaginii de sine și a stimei de sine. Acest studiu tratează subiectul formării stimei de sine, a imaginii de sine în contextul educațional din perioada preșcolară, cu accent pe importanța acestor variabile în stimularea creativității copilului.

Întrebările propuse vizează tratarea, din punct de vedere teoretic, a conceptelor de *image de sine* și *stimă de sine* din perioada preșcolară, precum și a corelațiilor existente între imaginea și stima de sine și creativitatea copiilor preșcolari.

Copiii sunt diferiți și de aceea manifestă trăsături diferite. Rolul educatorului este acela de a sprijini copilul în procesul său de formare, oferindu-i experiențele de învățare optime care să conducă la cunoaștere și dezvoltare. Procesul de modelare a personalității copilului este unul diferit, care ține de factorii educabilității acestuia, și anume ereditate, mediu și educație. Dacă ereditatea este un factor care nu poate fi modificat, intervenția mediului și a educației poate fi schimbată astfel încât copilul să beneficieze de condițiile propice de dezvoltare. Astfel, educația oferită de mediul familial și ulterior, preșcolar are impact deosebit asupra copilului.

Formarea imaginii de sine și a stimei de sine sunt esențiale pentru evoluția ulterioară a copilului. Dacă acesta este încurajat și are o imagine de sine pozitivă,

atunci cu siguranță va avea încredere în forțele proprii și va dezvolta un respect de sine care să îl sprijine pe parcursul dezvoltării sale.

1. IMAGINEA DE SINE, STIMA DE SINE ȘI EDUCAȚIA PREȘCOLARĂ

1.1. IMAGINEA DE SINE ȘI FENOMENUL APARTENENȚEI ÎN PERIOADA PREȘCOLARĂ

Educația preșcolară, ca primă treaptă de școlarizare în mediu instituționalizat, devine un imperativ pentru o dezvoltare armonioasă a copilului. Odată cu obligativitatea parcurgerii acestei etape de educația, s-a asigurat și șansa la o integrare școlară adecvată, care să contribuie la modelarea personalității copilului conform standardelor impuse de societate. Astfel, prin intermediul educației realizate în instituția preșcolară, copilul ia contact cu un mediu instituționalizat, face parte din microgrupul clasei de preșcolari, îndeplinește reguli, are atribuții și drepturi, socializează, își formează abilități, deprinderi, ansambluri de cunoștințe, își delimitează imaginea de sine și începe să cunoască lumea din jurul său, înțelegând că el însuși este parte integrantă.

Imaginea de sine în perioada preșcolară se conturează sub semnul *apartenenței*. Mediul familial este înlocuit de mediul preșcolar, iar copilul valorizează experiența de la grădiniță ca fiind determinantă în formarea personalității sale. *Apartenența* reprezintă, în viziunea lui Woodhead (2008), o stare pozitivă de a fi. Altfel spus, apartenența se definește ca fiind o legătură între copil și mediul social din care face parte cu tot ceea ce impune el, de la atitudini, idei, manieră de relaționare, modalități de hrănire, învățare, joacă, pe de o parte, iar pe de alta, presupune a avea oportunitățile optime de a fi valorizat, protejat, respectat și inclus în mediul din care face parte. Apartenența reprezintă o modalitate de securitate pentru copil, prin intermediul căreia acesta are garanția unei dezvoltări armonioase. Fenomenul apartenenței îl ajută pe copil să fie parte integrantă din grup, însă fiindu-i respectată individualitatea.

Abordarea educației din perspectiva adaptării la mediul social a copilului reprezintă un prim pas către formarea imaginii de sine a acestuia. Astfel, înțelegând rolul pe care îl îndeplinește, copilul începe să conștientizeze importanța sa, iar scopul educației devine acela de a-l ajuta să își contureze o imagine de sine pozitivă. Pozitivitatea devine o manieră de percepție de sine.

Făcând parte din grup, fiind important și valorizat, copilul începe să își contureze imaginea de sine. Fiecare copil este unic, diferit, are ritmul propriu de dezvoltare, iar educația trebuie să se adapteze astfel încât să asigure condițiile și experiențele necesare unei dezvoltări corespunzătoare.

Unicitatea copilului derivă din materializarea sa corporală, dar și din identitatea personală dată de spiritualitatea și construcția interioară a personalității sale. (Vrăsmaș, 2014)

Ursula Șchiopu (2008) amintește că în perioada preșcolară se dezvoltă autonomia, prin organizarea de deprinderi și obișnuințe. Copilul devine mai independent și începe să cunoască lumea din jurul său, înțelegând că este parte integrantă din microgrupul din care face parte, se poate transpune imaginar în orice situație, realitatea fiind percepută de el ca banalitate. O remarcă importantă pe care

Ursula Șchiopu o amintește este cea referitoare la conținutul buzunarelor copiilor. În perioada preșcolară mică și mijlocie, buzunarele copiilor sunt relativ goale, fapt care denotă nivelul relativ scăzut al apartenenței și atașamentului față de lucruri. Spre cinci-șase ani, copilul începe să păstreze bucăți de jucării, dulciuri, pietricele colorate adunate de pe stradă, dopuri, baloane, resturi, fapt care denotă nivelul unui atașament ridicat, formarea unei conștiințe de sine, a conștientizării lucrurilor și acceptul că are afinități și îi plac unele lucruri. Această conștiință de sine ajută la formarea stimei de sine și încurajează copilul să exploreze și să cunoască mediul din care face parte.

Desăvârșirea persoanei se realizează, conform lui H. Wallon în jurul vârstei de 6 ani. Acest proces se identifică prin trei comportamente (Vrăsmaș, 2014): inițial, copilul se răzvrățește, are un comportament în opoziție, mai apoi începe să înțeleagă că fiecare acțiune a sa are o reacțiune, astfel că el conștientizează efectele comportamentelor sale asupra celorlalți, în jurul vârstei de 4-5 ani, pentru ca în final să manifeste dorința de a imita adultul, de a manifesta un comportament de imitare.

Componenta socio-afectivă vizează formarea emoțiilor, stărilor afective care, la vârstă preșcolară, sunt foarte pregnante.

Prin nevoia de afecțiune și atașament, copilul își dezvoltă latura socio-emoțională, iar întărirea pozitivă devine un stimul necesar pentru o dezvoltare armonioasă. Copilul este inițial dependent de prezența familiei, a mamei, în special, pentru ca apoi să perceapă prezența educatorului fiind esențială în viața sa. Educatorul trebuie să vină în întâmpinarea nevoilor de dezvoltare a copilului, să creeze mediul optim pentru stimularea și formarea personalității acestuia, ținând cont de tendințele progresului și de particularitățile individuale și de vârstă. (Dumitrana, 2000) Componenta socio-afectivă are un rol important în dezvoltarea personalității copilului deoarece dezvoltarea laturii afective are un rol esențial în modelarea ulterioară a personalității acestuia. Educația primită în perioada preșcolară are rolul de a contura traseul formării personalității copilului și de a-i asigura cadrul optim prin care el să poată dobândi experiențele necesare unei dezvoltări armonioase și holiste.

1.2. IMAGINEA DE SINE ȘI ÎNCREDEREA DE SINE LA PREȘCOLARI

Mediul familial, ca principal mediu social care are capacitatea de a influența dezvoltarea copilului, devine un partener, alături de mediul preșcolar, în educația și dezvoltarea personalității acestuia.

Primul pas în adaptarea la condițiile noului mediu este reprezentat de dobândirea abilităților de socializare și relaționare cu cei din jur. Frecventând instituția preșcolară, copilul reușește să se adapteze la noile reguli impuse, începe să socializeze, face parte din microgrupul de copii ai clasei, înțelege că îndeplinește roluri și atribuții și conștientizează procesul prin care se educă și se dezvoltă. Această conștientizare se conturează prin intermediul formării imaginii de sine.

Imaginea de sine reprezintă concepția pe care copilul o are despre sine. Acest proces, de realizare a imaginii de sine este unul complex, care presupune ca acțiunile pe care copilul le face să fie unele conștiente. Comportamentele copilului sunt de trei tipuri: de opoziție, de înțelegere a efectelor acțiunilor sale și de imitare.

Înțelegând că acțiunile sale au și o reacțiune, copilul începe să își formeze imaginea de sine. Educația preșcolară vine în întâmpinarea nevoilor de dezvoltare a copilului și îl sprijină în realizarea unei imagini de sine pozitive. Scopul este acela de a-l ajuta să își contureze o imagine de sine pozitivă pentru a putea avea încredere în forțele proprii.

Pentru a avea încredere în forțele proprii, copilul trebuie să perceapă sentimentul de securitate ca fiind unul sigur și permanent. Există o serie de recomandări pentru ca cei mici să se simtă în siguranță și confortabil, încă de timpuriu. (Vrăsmaș, 2014):

- Copilul trebuie să fie sigur de securitatea sa fizică;
- Copilul trebuie să aibă în permanență sentimentul unei securități psihologice;
- Adultul trebuie să fie prezent permanent în viața copilului său, oferindu-i sprijin necondiționat ori de câte ori are nevoie;
- Copilul trebuie să fie capabil să își dezvolte o anumită conduită securizantă;
- Copilul trebuie să aibă o garanție a stabilității;
- Copilul trebuie să fie capabil să se autodisciplineze;
- Copilul trebuie să fie valorizat și încurajat în permanență;
- Copilul trebuie sprijinit să depășească momentele grele și să își corecteze greșelile;
- Copilul trebuie să își formeze o imagine pozitivă asupra securității și încrederii în forțele proprii;
- Copilul trebuie să fie sprijinit astfel încât să aibă capacitatea de a depăși stresul cu care se confruntă în activitățile sale zilnice.

Copilul trebuie încurajat și sprijinit în permanență astfel încât să perceapă sentimentul de securitate fizică și psihică ca fiind unul permanent în viața sa, indiferent de momente sau situații. De aceea, prezența familiei, cât și a educatorului, trebuie privită ca fiind una constantă, cu rol reglator pentru copil. Acesta conștientizează că nu este singur, înțelege că acțiunile sale sunt importante pentru sine și pentru cei din jurul său, apoi începe să își formeze propria părere despre sine și astfel începe procesul de formare a imaginii de sine a copilului. Imaginea de sine se conturează sub forma părerii copilului despre sine, cât și sub forma în care acesta este perceput de cei din jurul său. Prin propria opinie și prin intermediul părerii celor din jur despre sine, copilul își formează imaginea de sine.

1.3. IMAGINEA DE SINE ȘI STIMA DE SINE LA PREȘCOLARI

Fiecare este unic, iar individualitatea se manifestă diferit. Educația preșcolară vine în sprijinul nevoii copilului de dezvoltare, asigurându-i experiențele necesare pentru formarea personalității prescrise de idealul educațional, valorificând potențialul și respectând individualitatea. Adecvarea conținuturilor la particularitățile individuale și de vârstă ale copilului sunt deja practici comune pe care educația le-a adoptat de-a lungul timpului.

Programele diferențiate de educație, valorificarea fiecărui copil, respectarea condițiilor impuse de particularitățile de vârstă și individuale, incluziunea, toate aceste imperative au scopul de a asigura fiecărui copil dreptul la

șanse egale la educație, care să îi ofere tot ceea ce are nevoie pentru a se adapta la cerințele societății actuale, dar și viitoare. Acest lucru poate fi posibil doar dacă se asigură formarea unei imagini de sine pozitive copilului. Dacă se asigură procesul de formare a unei imagini de sine pozitive, încă de timpuriu, copilul va beneficia de un start pozitiv în viață. Fiind încrezător în forțele proprii, având toate valențele unei formări pozitive, fiind în permanență sprijinit, încurajat, copilul va dezvolta o stimă de sine crescută, va avea o imagine de sine pozitivă, va putea să se dezvolte armonios, indiferent de situațiile mai puțin plăcute pe care le va întâlni. Rolul educatorului, alături de familie, este acela de a fi în permanență alături de copil, de a-l ajuta ori de câte ori este nevoie, de a-l accepta așa cum este el, de a-l corecta fără a-l clasifica și descuraja, de a-l sprijini în procesul de formare a personalității sale și de a-i asigura, încă de timpuriu, toate condițiile pentru a se adapta la mediul social al grădiniței, pentru a se putea adapta ulterior la condițiile impuse de mediul școlar. Fiecare copil trece printr-un proces de modelare a personalității sale. Este important să se valorizeze fiecare copil, astfel încât să își dezvolte încrederea în forțele proprii, o imagine de sine pozitivă și o stimă de sine care să îi asigure valențele necesare adaptării.

Duclos (2004) considera că stima de sine este o caracteristică ce se transmite din generație în generație, fiind cea care asigură speranța fiecărei generații în parte. De aceea, este important să îndemnăm copiii în spiritul formării unei imagini de sine pozitive, din care să se construiască mai apoi încrederea în forțele proprii și stima sau respectul de sine.

Construirea imaginii de sine este un proces care necesită implicare din partea instituțiilor sociale, familia și instituția preșcolară, însă, mai mult decât atât, presupune intervenția permanentă din partea educatorului care are rolul primordial în dezvoltarea imaginii de sine pozitive a copilului. Atunci când copilul este valorizat, îndrumat constant, încurajat atunci când greșește, mobilizat în reușita personală, construirea imaginii de sine se realizează firesc, iar încrederea în forțele proprii devine un fapt concret. Pe de altă parte, dacă imaginea de sine nu reușește să dezvolte încrederea în potențialul copilului, atunci se poate vorbi de o stimă de sine scăzută, neîncredere, astfel că dificultățile pe care le întâlnește copilul în dezvoltarea sa nu sunt depășite, iar modelarea personalității nu va fi una conform așteptărilor.

Fiecare generație are un ansamblu de idei, credințe proprii care definesc mai apoi identitatea personală a membrilor acelei generații. Identitatea personală pe care și-o formează copilul pe parcursul existenței sale îl definește și îl deosebește de ceilalți din jurul său. Imaginea de sine devine un pilon al dezvoltării personalității copilului care se conturează, inițial, în familie, pentru ca apoi să prindă substanță în mediul educațional, prin intervențiile educative reflectate asupra acestuia. Valorile pe care ni le însușim și în care credem devin piloni în dezvoltare și sprijină procesul formării imaginii și stimei de sine.

Intervenția educativă exercitată asupra copilului trebuie ghidată spre valorificarea potențialului fiecărui copil, indiferent de diferențe. Valorizarea potențialului presupune un prim pas în construirea imaginii de sine pozitive a copilului. Dacă acesta este încurajat să exploreze, să cunoască, să afle, cu siguranță

că acest proces va permite stimularea încrederii în forțele proprii. Este necesar să se respecte particularitățile individuale și de vârstă pentru o dezvoltare corespunzătoare. Unicitatea fiecărui copil și intervenția educativă îi oferă șansa la modelarea unei personalități unice, desăvârșite, creative și autonome.

1.4. RELAȚIA DINTRE IMAGINEA DE SINE, STIMA DE SINE ȘI RESPECTUL DE SINE

Procesul de construire a imaginii de sine este corelat cu formarea stimei de sine. Inițial, copilul cunoaște lumea înconjurătoare și apoi pe sine. Construirea imaginii de sine presupune recunoașterea propriei persoane și cunoașterea propriului corp. Copilul înțelege că este băiat sau fată, are o reprezentare a figurii sale, se recunoaște pe sine, își cunoaște propriul corp, realizează mișcările de bază și își coordonează propriul corp.

Conceptul de sine, potrivit Vrăsmaș (2014) se poate corela cu două noțiuni fundamentale:

- *Imaginea fizică despre sine*, care presupune o înțelegere aprofundată a propriului corp, cu trăsăturile definitorii, precum culoarea pielii, a ochilor, imaginea despre propria greutate, înălțime, etc. Astfel, copilul se poate recunoaște dintr-o multitudine de copii și înțelege propria identitate.
- *Imaginea celorlalți despre sine*, care presupune o înțelegere a părerilor celorlalți despre sine ca fiind o transpunere a propriilor acțiuni. Astfel, prin intermediul a ceea ce spune sau face, copilul reușește să fie catalogat ca fiind într-un anumit fel. Din aceste considerente, copilul reușește să înțeleagă că acțiunile sale îl reprezintă și îi formează o anumită perspectivă în fața celor din jurul său. Din felul în care îl percep ceilalți oameni, copilul își formează propria părere despre sine.

Acceptarea și înțelegerea propriei persoane presupune construirea unei imagini de sine care să genereze ulterior stima sau respectul de sine. Încrederea în forțele proprii devine, astfel, un prim pas spre o orientare pozitivă care să sprijine procesul de modelare a personalității umane.

Imaginea de sine se conturează pe trei planuri (Crețu, 2005):

- *Eul fizic*, care presupune înțelegerea copilului a propriului corp și a tot ceea ce reprezintă din punct de vedere fizic și fiziologic;
- *Eul spiritual*, care presupune înțelegerea copilului a propriei identități și individualității, a tot ceea ce reprezintă din punct de vedere spiritual;
- *Eul social*, care presupune înțelegerea copilului a relațiilor cu cei din jur, a faptului că este o ființă socială și există doar în interrelații cu cei din jurul său.

1.5. FACTORII FORMĂRII IMAGINII DE SINE

Stimularea formării de sine pozitive influențează modelarea întregii personalități. Dacă intervenția este realizată încă de timpuriu, personalitatea copilului poate fi îndreptată către o dezvoltare holistă, armonioasă.

Există o serie de factori care influențează formarea imaginii de sine, factori ce țin atât de instituția preșcolară, unde copilul este educat, cât și de familie, ca prim partener în procesul de formare a personalității copilului.

Vrăsmaș (2014) subliniază importanța unui cumul de *factori* care orientează copilul spre formarea unei imagini de sine.

Așteptările părinților – în funcție de ceea ce așteaptă părinții din partea copiilor, aceștia pot căpăta încredere în forțele proprii sau nu. Prin valorizare, încredere, stimulare, copiii sunt încurajați în procesul de formare a personalității spre o imagine de sine pozitivă, care să le confere caracteristicile necesare pentru adaptare.

Stima de sine a părinților – influența imaginii de sine a părinților generează, conform studiilor, un impact și asupra imaginii și stimei de sine a copilului. S-a constatat că părinții care au încredere mare în forțele proprii timorează copiii și le însuflă neîncredere. Aceștia, prin comparație, consideră că nu sunt capabili să ajungă la performanțele părinților, formându-și o imagine de sine negativă, neîncredere în potențialul de dezvoltare și o stimă de sine scăzută. De aceea, este important să încurajăm copilul, să nu îl comparăm, cu atât mai puțin cu membri din familie, să nu punem presiune exagerată care, în final, va demotiva copilul și va conduce la o stimă de sine scăzută.

Răspunsul pozitiv al copilului – dacă sunt încurajați și au o atitudine pozitivă asupra lucrurilor, copiii tind să își formeze o imagine de sine pozitivă care generează stimă de sine crescută.

Cunoașterea și respectarea unor limite – dacă fiecare copil cunoaște propriile limite și respectă inclusiv limitele impuse de cei din jur, cu siguranță că va înțelege exact ceea ce este capabil să realizeze.

Temperamentul copilului – în perioada copilăriei, copilul începe să își formeze personalitatea. De aceea, temperamentul are un rol important în construirea imaginii de sine și a stimei de sine.

Mărimea familiei și modul ei de viață, ambianța și valorile culturale ale acesteia – fiecare familie are un ansamblu de valori pe care se ghidează. Coeziunea familiei, relațiile pozitive, mediul ambiant pozitiv stimulează copilul în formarea unei imagini de sine pozitive, care să îi asigure încrederea în forțele proprii. De asemenea, atitudinile existente în familie pot genera influențe asupra formării stimei de sine a copilului.

Sexul copilului – studii recente conferă explicații cu privire la diferențele existente în formarea stimei de sine la copii. Se consideră că fetele au mai multă încredere în forțele proprii și au o imagine de sine pozitivă, în comparație cu unii băieți. Studiile de gen caută răspunsuri pertinente la astfel de supoziții. Părinții au rolul de a îndruma și sprijini copilul în procesul de modelare a personalității, inclusiv în formarea stimei de sine și a imaginii de sine, alături de educator.

Caracteristicile fizice – anumite caracteristici fizice pot conferi premisele unei imagini de sine predefinite. Astfel, calități precum culoarea ochilor, a părului, forma nasului, a gurii pot să asigure o imagine de sine pozitivă pusă pe seama încrederii obținute prin intermediul calităților fizice. Pe de altă parte, odată cu înaintarea în vârstă, imaginea de sine este corelată și cu alte tipuri de trăsături, precum cele intelectuale, morale, etc.

Diferențele pe alte criterii – etnia, credințele religioase, alte diferențe pot influența procesul de formare a imaginii de sine.